

ЛИТЕРАТУРНИЯТ КРЪЖЕЦ „ХРИСТО СМИРНЕНСКИ“

В една февруарска вечер на 1933 година, под схлупения таван на сиромашка къща в отдалечен от центъра квартал на столицата, шестима младежи сложиха основите на литературния кръжок „Христо Смирненски“, който изигра немалка роля през тридесетте години за насочването и развитието на литературната младеж под знамето на пролетарско-революционната литература.

Над петдесет млади хора преминаха през него в различните години, от 1933 до 1941, когато дейността му постепенно заглъхна. От тях не са живи тринадесет. Преждевременна смърт ги изтръгна от редовете на младата литературна смяна; не можаха да разгърнат по-широко свежите си дарования. Цветан Спасов, Васил Воденичарски, Емил Шекерджийски, Кирил Маджаров, железарският и печатарски работник Петруш Работкин паднаха в редовете на партизаните с оръжие в ръка. Бомбите на англо-американските въздушни пирати, хвърлени върху София, отнеха живота на Христо Руменов и на поета-работник Димитър Христов-Ляпчето. Туберкулозата, тоя бич, който при условията на капитализма се шири като плесен връз влажно торище, срази гърдите на Иван Хаджидимов и Неделчо Бурянин, работник-металик, нежен и свенлив като момиче. Полицейски куршум уби друг работник — цинкографът Атанас Трендафилов-Ванцети, когото фашистките полицаи побързаха да обявят за самоубиец, за да потулят едно свое брутално престъпление. Тоя тъжен списък на мъртвите включва още имената на Емил Кръстев, Александър Вутимски, Асен Ведров (Шурдов).

Достатъчно е само да прелистим периодическия работнически печат през тридесетте години и веднага ще почувствуваме, че това са били младежи с несъмнен талант, със свежи и своеобразни дарби, прекършени преди да разпукат напъпките цветове и да пръснат аромат и красота.

От живите тридесет и седем души в Съюза на българските писатели днес членуват двадесет и девет. А осем души насочиха усилията си в други области: наука, изкуство, народна отбрана.

Такъв е активът на кръжока „Христо Смирненски“ от гледище на личната и литературната съдба на ония млади хора, които преминаха през редовете му.

В тридесетте години тоя кръжок не стои в нашата обществена и литературна действителност като самотно дръвце на

пуста скала, брулено от сурови фъртуни. Той не е внезапно явление, една младежка приумица, без корени дълбоко в почвата под себе си. Той е организирана проява на една дейност, резултат е на съзнателна мобилизация на младежките сили на литературния фронт, под ръководството на работническата класа и нейната партия.

Работническото движение, ударено тежко през 1923 и 1925 година от окопитилата се след Първата световна война буржоазна реакция, потиснато под железната пета на фашистката диктатура, се съвземаше. Революционната енергия на потиснатите трудещи се маси шумеше и се надигаше като пролетни води под леда на фашизма и към 1930 година в него имаше вече значителни пукнатини. В 1931 година властващата коалиция на буржоазни партии загуби изборите. Ала коалицията на опозиционните буржоазни партии, която пое държавното кормило, макар да говореше за демокрация, прояви към работническото движение не помалка бруталност и полицейщина. Ръководителите на тая коалиция, досущ като сегашните главатари на империалистическите върхушки на Запад, приказваха за свобода, отправяха молитви за мир в обществото, а изпращаха полиция (и войска там, дето полицията бе безсилна) да разтурва събранията на трудещите се, да конфискува печата им; изгониха от парламента избраниците им; образуваха процес след процес в съдилищата; натъпкаха затворите с народни борци. Изобщо свободата, демокрацията разбираха наопъки, тъй както наопъки я прилагат днес американските империалисти в Гватемала, Венецуела, Куба, че и в Съединените американски щати, тъй както се опитват да я налагат в Средния изток и мечтаят да я разширят и върху териториите на страните с народна демокрация.

В началото на тридесетте години широк размах получи и прогресивният печат. Наред с обществено-информационните и политически вестници, в навечерието на основаването на кръжока „Христо Смирненски“ излизаха: илюстрованият седмичник „Поглед“ за популяризация главно на социалистическото строителство на Съветския съюз, литературният седмичник „Работнически литературен фронт“ („РЛФ“), който подпомагаше кръжока в литературно отношение, сатиричният седмичник „Жупел“, литературният вестник „Фронт на трудовоборческите писатели“, антивоенният вестник „Преглед на антивоен-

ното движение“, месечното обществено литературно списание „Звезда“ и други, без да споменаваме нелегалните или полу-легалните („Работническо дело“ и др.), както и ония, които излизаха от 1932 година насетне („Щит“, „Кормило“ и др.).

Работническият печат се опираше на трудещите се, на народа. По градове и села, безброй дописници с шиести от непосилен труд пръсти посягаха към писалката или химическия молив и описваха с несръчни букви уродливото лице на капиталистическата експлоатация, разбуждаха с дописките си духовете, мобилизираха настроеността. Широко движение на работнически и селски кореспонденти, организирано от партията и поощрявано от прогресивния печат, заливаше страната и проникваше и в най-потайните кътчета на капиталистическото общество.

По едно време имаше и нарочен вестник „Рабселкор“. Това движение бе толкова типично, че стана предмет и на художествено превъзсъздаване. Известни са например забележителната с пластичните си качества скулптурна творба на Ив. Фунев „Рабкори“ или повестта на Г. Караславов „Селкор“.

Появиха се и литкори — литературни кореспонденти: обикновено млади и начинаещи литературни работници, които изпращаха в прогресивния печат стихове, разкази, дописки за културни събития.

Партията не остави без подкрепа прогресивната литературна младеж. Така изникнаха литературните кръжоци. Най-напред в София — „Христо Смирненски“, а по-късно и на други места: Варна — „Владимир Маяковски“, Враца — „Христо Ботев“, Ловеч — „Максим Горки“, Лом — „Гео Милев“, Стара-Загора — „Христо Ясенов“.

Тяхната работа протичаше при тежки условия. То беше едно мръсно време — напипа ли полицията пет-шест души нефашисти, събрани в къщи — доста обикновено бе да последват арести, побоища, инквизиции, обвинение в конспирация за противодържавна дейност, затвор. Не съществуваше прогресивен писателски съюз, под чието крило да се подслонят младите. Нямаше многобройните страници на сегашните литературни издания, в които младежите проникват. Не се плащаха хонорари. Събираха помежду си левчета в подкрепа на прогресивния литературен печат.

В 1934 година буржоазията направи нов преврат, стегна диктатурата, за да удържи кипежа на масите, да умаломощи работническото движение, да подготви страната за предстоящата война. Вълни от терор, арести, процеси заливаха народа.

Наведнъж бяха спряни над шестнадесет печатни прогресивни издания. Черен облак от сгъстен политически задух и културен мрак потопи всичко в мъглата си. Ала работническата класа и нейният авангард — Комунистическата партия — не скръстиха ръце. Затвориха кепенци и литературните кръжоци. През тия черни години кръжокът „Христо Смирненски“ привлече нови и нови членове и се превърна от един ограничен сравнително литературен кръг в своеобразна младежка литературна школа под ръководството, непосредно, на работническия младежки съюз (РМС).

За да се „орабочи“, кръжокът „Христо Смирненски“ на няколко пъти отваря вратите си за съвсем неопитни в литературно отношение младежи — работници. Тази практика не излезе полезна, защото те се озоваваха в една вече напреднала литературна среда. Тук се водеха разговори, кипяха спорове, от които неопитните любители на литературата разбираха съвсем малко, чувствуваха се пренебрегнати, наложи се да бъдат запознавани с елементарни литературни понятия, което пък им се виждаше скучно. Скоро останаха само талантливите, а любителите напуснаха кръжока: едни — доволни, че са поразширили кръгозора си (те запазиха и по-нататък любовта си към литературата), други — с празната торбичка на сърдит Петко. Така кръжокът премина тая детска болест на развитието си и стана средище предимно на младежи с несъмнени литературни дарби. В него освен основателите му — Андрей Гуляшки, Димитър Чавдаров-Челкаш, Иван Делчев (Хаджидимов), Иван Мартинов, Павел Вежинов, Спас Йончев, срещаме през една или друга година днешните поети — Александър Геров, Александър Муратов, Богомил Райнов, Валери Петров, Веселин Андреев, Иван Бурин, Крум Вълков, Николай Стайков. Тук са и съвременните белетристи Арманд Барух, Емил Манов, Иван Аржентински, Камен Калчев, Крум Григоров, Стоян Ц. Даскалов, Хаим Бенадов, драматургът Лозан Стрелков, детският писател Асен Босев, критиците Васил Александров, Иван Руж, Борис Делчев, Пантелей Зарев, Яко Молхов, публицистът Теню Стоянов и две поетеси — Катя Георгиева и Невяна Стефанова.

Не всички членове на кръжока „Христо Смирненски“ станаха професионални писатели. Към други области се насочиха: проф. Александър Бурмов, полковник Борис Ташев, Георги Алексиев, Здравка Колева, полковник Йордан Дъбравин, Николай Шмиргела, подполковник Стефан Николов; ала и досега връзката им с литературата е жива, имената на повечето от тях срещаме под творби с художествен или друг литературен характер.

Различни са дарованията и проявите на ония, които преминаха през кръжока и работят в областта на художественото слово, различно е и значението им в съвременната българска литература, ала в едно те си приличат: всички останаха верни на заветите на своя патрон — пролетарския бард Христо Смирненски; нито един не измени на народа, на работническата класа, на социализма.

Когато говорим за хората, които влизаха в кръжока „Христо Смирненски“, а също така и в другите литературни кръжоци по онова време, би трябвало да отбележим едно явление, което днес като че ли не срещаме в работата със съвременната литературна младеж. Какво бе това явление? В кръжоците тогава се полагаха нарочни усилия да се издирват и привличат млади работници с литературни наклонности. Споменах няколко имена на талантиви работници, членували в кръжока „Христо Смирненски“. Вапцаров, гордостта и най-голямото дарование на революционната поезия от края на тридесетте години, също така участвуваше в литературни кръжоци и идваше в тях, като оставяше огнярската лопата, излъскана от дланите и пръстите, с които пишеше дивните си стихове.

Днес редовете на литературната младеж се попълват, с малки изключения, от студенти и ученици. Това са общо взето, чада на трудещите се, ала сами не са участвували непосредно в производствения процес, било в града, било на село. Тъй отслабва връзката между литературата и производството. Положително явление е, че ученолюбивите народни синове и дъщери могат да завършват всякакви учебни заведения. Това е важна придобивка на народната власт. Ала създаването на значителни литературни произведения за съвременността е трудно, ако авторът им няма личен опит. Не натопи ли авторът кожата си в казана, дето врат новите обществени отношения — долу, по места, не може да усети ония тънки преходи на температурата от студено към горещо и обратно, изобразяването на които придава неотразимо емоционално въздействие на литературните творби.

Кръжокът „Христо Смирненски“ имаше и свой стил на работа, оформен още през първите години. Това бе отношението към разглежданите произведения на младите автори. На заседанията на кръжока обикновено се правеха съобщения за по-важните литературни материали, излезли в печата през седмицата и за други литературни събития с кратка оценка на тях. Но ядката бе четенето и обсъждането на творби на членове на кръжока. За човек, който не познаваше другарската атмосфера на кръжока, а би попаднал ненадейно на тия заседания, би изглеждала

удивителна оная непримиримост, с която разискващите разчепкват прочетената работа на другаря си и търсят с лупа нейните недостатъци. Непримиримост, която не познаваше пощада дори за най-дребните неща. Похвалите бяха съдържани. Сякаш тия младежи се събираха не за да насърчат своя другар, като го покритикуват приятелски, а за да оскубят произведението му, тъй както се скубе гъши пух, направо от живия корем на вързаната птица. Върху нажежената жарава на тая непрощаваща критика, младите автори изпичаха своя литературен вкус, закаляваха усетата си. Разискванията с еднаква страст засягаха както основния замисъл и идеята на произведението, така и литературното изпълнение до най-големи детайли.

Тоя стил на безпощадно разтърсване на творбата бе добра проверка на нейните силни и слаби страни и отлична школа за младите автори, школа на самокритичност и възискателност. Заслужава да се отбележи, че въпреки това, младежите успяваха да осигурят необходимия топъл климат за кръжока, където споровете се превръщаха в бури, а критиката — в потилня та чак ситни капчици избиваха по челото на автора и ушите му пламваха от прилив на кръв, но нито веднъж не се стигна до груповска непримиримост, до фракционност и вътрешно разединение. Над всичко стоеше другарството, предаността към прогресивната литература, партията и народът.

В кръжока начеващите писатели се занимаваха не само с разглеждане на собствената си литературна практика, а изучаваха и литературната теория. Викаха Георги Бакалов, Тодор Павлов, Сава Гановски и други да говорят по литературни въпроси. Беседите за образа като специфика на отражението, естетическата мяра, типичните характери и обстоятелства, Ленин и изкуството и др. показваха насоката и обсега на теоретическите им интереси.

По въпросите на литературния занаят младите търсеха по-възрастните си другари: Ангел Тодоров, Георги Караславов, Крум Пенев, Кръстю Белев, Людмил Стоянов, Марко Марчевски, Никола Ланков, Орлин Василев, Христо Радевски, Младен Исаев и други; учеха се от тях, разменяха опит.

От съветската литература по онова време не можеха да гребат с шепи идейно-художествено богатство, както им се искаше, защото през бодливата ограда на фашизма се промъкваша малък брой съветски книги в български преводи. Затуй пък изсмукваха до капка свежия сок на ония, които виждаха бял свят у нас.

Жаждата да постигнат тайните на високото литературно майсторство подклаж-

даше интерес у отделни членове на кръжока към литературната изтънченост на някои модни тогава западни писатели, ала трудно им бе да я съчетават с простия мъжествен стил, който бе нужен, за да зазвучи силно суровата истина за живота на потъпканите от капитализма маси. По тоя въпрос в кръжока ставаха чести спорове.

Работата на кръжока „Христо Смирненски“ беше тясно свързана с младежкия и литературния прогресивен печат, не само защото най-добрите произведения на младите автори излизаха на страниците му, а защото участваха активно в списването му, както активно участваха в борбите на работническата класа. В 1934 година кръжокът „Христо Смирненски“ даде редакторското ядро на в-к „Младежки преглед“, който започна да излиза при условията на най-диво настъпление на фашизма срещу всичко прогресивно в страната. Същата година с помощта на кръжока се редактира и издаде младежкия литературен сборник „Сигнали“, който

показа на читателите, че в прогресивната литература вече има талантива и немалобройна млада смяна.

Така постепенно заякваша младите криле на начинаещите автори и един след друг те навлизаха в художествената литература и заемаха онова място в нея, което се определяше от значението на техните творби.

Скромна, ала достойна е ролята, която кръжокът „Христо Смирненски“ игра в българската литература.

И сега, когато чествуваме двадесет и пет години от датата на основаването му, ние заедно с това чествуваме правилната политика на партията и на РМС по отношение на младите прогресивни автори, благодарение на която политика кръжокът просъществува толкова години при най-трудни обществени и литературни условия и отгледа под стряхата си една фаланга писатели със сериозен литературен актив в съвременната ни литература.

ИВАН РУЖ

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕТО В ЧУЖБИНА

НОВ ПРИНОС НА БЪЛГАРИСТИКАТА В ИТАЛИЯ

По големите книжарници на Италия в края на миналата година се е появила една книга, на чиято луксозна обвивка стои заглавието „История на българската литература“, автор — Лавиния Бориеро-Пикио, Миланско издателство „Нова академия“. Един труд от около 300 страници, посветен на българската литература, излязъл в една голяма страна, е явление, което заслужава внимание. Той вероятно ще привлече интереса на италианския читател, чиито представи за нашата родина не всякога отговарят на реалността.

Починът на младата италианска българоведка радва нашата културна общественоост, която цени усилията на всички, които работят в чужбина с усърдие, за да запознаят читателя-чужденец с художествените богатства, създадени от народа ни през вековете.

Българистиката в Италия, която има зад себе си тридесетгодишна история, е отбелязала немалко постижения както с преподаването на историята на националната ни литература във висшите учебни

заведения, така и с пропагандирането на български писатели сред широката културна общественост.

Първите по-крупни завоевания в тая насока бяха направени след Първата световна война. Началните стъпки в изучаването на славянските литератури са свързани с имената на такива бележити учени като професорите Еторе Ло Гато и Джовани Мавер. Около тях израснаха млади сили, които с голяма любов изучават културната история на славянския свят. Един от тези ентузиазирани учени — Енрико Дамиани — се посвети на българската литература. През 1925 година младият славист обнародва първите си преводи на разкази от Иван Вазов под заглавие „Българско сърце“. Богатствата на литературата ни увличат все по-силно ревностния българовед. Появяват се последователно статии, очерци, рецензии, преводи на български художествени произведения. Енрико Дамиани е привлечен да чете лекции в Римския университет и открива за първи път специална катедра по българска литература.